

MEHNAT HUQUQI TUSHUNCHASI, PREDMETI, METODI VA TIZIMI.

Toshkent viloyati yuridik texnikum o'quvchisi

Uzoqov Umarali O'tkir o'g'li

88-180-12-05

Annotatsiya: *Ushbu maqolada mehnat huquqining tushunchasi, mehnat predmeti hamda mehnat munosabatlari haqida amaldagi yangi Mehnat kodeksida belgilangan tartib tamoyillar va shu mavzu bo'yicha qonun va normativ hujjatlar misolida atroflicha tahlil qilingan.*

Annotatsiya: *В данной статье понятие трудового права, предмет труда и трудовые отношения подробно анализируются на основе принципов нового Трудового кодекса, а также законов и нормативных документов по данной теме.*

Annotatsiya: *In this article, the concept of labor law, the subject of labor, and labor relations are thoroughly analyzed on the basis of the principles of the new Labor Code, as well as the laws and regulatory documents on this topic.*

Kalit so'zlar: *mehnat huquqi, mehnat, yollanma hehnat, mehnat munosabatlari, mehnat huquqining metodi.*

Ключевые слова: *трудовое право, труд, наемный труд, трудовые отношения, методы трудового права.*

Keywords: *labor law, labor, hired labor, labor relations, methods of labor law.*

Jamiyatda kishilar o'rtasida vujudga keladigan munosabatlar ijtimoiy munosabatlar hisoblanib, ularning huquq normalari bilan tartibga solinadigan qismi huquqiy munosabatlar hisoblanadi. Mazkur huquqiy munosabatlar turli huquq sohalari tomonidan tartibga solinadi. Shulardan biri mehnat huquqi sohasidir. Ushbu huquq sohasi fuqarolarning erkin mehnat qilish va kasb tanlashga oid konstitutsiyaviy huquqlarini ro'yobga chiqarishda asosiy tartibga soluvchi bo'lib hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 37-moddasida mustahkamlangan mehnat qilish huquqi quyidagi shakllarda amalga oshadi:

- a) ishga yollanish va mehnat shartnomasi tuzish;
- b) davlat xizmatiga kirish (mudofaa va huquqni muhofaza qilish organlariga kontrakt asosida harbiy xizmatchi maqomida);
- v) tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish (yuridik shaxs ta'sis etgan holda yoki yakka tadbirkor);
- g) erkin kasb bilan shug'ullanish (ijodiy ishlar, notijorat tashkilotlari faoliyatida beg'araz mehnat qilish);
- ye) o'zini-o'zi ish bilan ta'minlash (tomorqasida dehqon xo'jaligi tuzgan yoki tuzmagan holda);
- j) qonun hujjatlariga zid kelmaydigan boshqa shakllarda, masalan fuqarolik-huquqiy shartnomalar tuzish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Mehnat huquqi – yollanma mehnatdan foydalanish sohasida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquq normalarining yig'indisi hisoblanadi.

Mehnat qilish huquqi turli shakllarda amalga oshirilsa-da, mehnat huquqi faqat yollanma mehnatdan foydalanish natijasida vujudga keladigan munosabatlarni tartibga soladi. Mehnat huquqi fani faqat ish beruvchiga mehnat shartnomasi tuzish orqali ishga yollanadigan, xodim maqomiga ega bo'lgan fuqarolarning ish beruvchilar bilan bo'ladigan o'zaro munosabatlarini tartibga soladi.

Umuman, “mehnat” va “yollanma mehnat” mehnat huquqining tayanch tushunchalari hisoblanadi.

Mehnat – moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratishga qaratilgan ijtimoiy foydali faoliyatdir. Mehnat kategoriya hisoblanib, u mehnat huquqi, iqtisodiyot, sotsiologiya va boshqa fanlar tomonidan ham o'rganiladi.

Yollanma mehnat – ishchi kuchini (bilimi, malakasi, iqtidori) mulkdorga muayyan haq evaziga sotishdir. Bunda ishlab chiqarish qurollari va vositalari bilan ish kuchi birlashadi. Biroq e'tiborga olish lozimki, mehnat xalqaro mehnat standartlariga ko'ra tovar emas. Buning ma'nosi shundan iboratki, mehnat uning egasi bo'lgan insondan ajralmaydi, shuning uchun ishchi kuchining egasi har doim “himoyalaniishi” lozim.

Mehnat huquqining predmeti.

Mehnat huquqining predmeti qanday munosabatlarni tartibga soladi, degan savolga javob beradi.

Mehnat huquqining predmeti – mehnat munosabatlari va u bilan bog'liq hosila munosabatlardir

Mehnat munosabatlari – O'zbekiston Respublikasi mehnat qonunchiligi, mehnat va jamoa shartnomalarida nazarda tutilgan huquq va majburiyatlarni amalga oshirish natijasida ish beruvchi va xodim o'rtasida vujudga keladigan munosabatlar hisoblanadi.

Mehnat bilan bog'langan hosila munosabatlar – mehnat munosabatlaridan oldin yoki bir vaqtda yoxud undan keyin vujudga keladigan ijtimoiy-mehnat munosabatlaridir. Mazkur munosabatlarga quyidagilar kiradi:

- ishga joylashtirishga oid munosabatlar;
- ijtimoiy sherikchilikka oid munosabatlar;
- kasbiy tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirishga oid munosabatlar;
- mehnat qonunchiligi va mehnat muhofazasiga rioya qilish ustidan nazorat;
- mehnat nizolarini ko'rib chiqish bo'yicha munosabatlar.

Mehnat huquqining metodi.

Mehnat huquqining mustaqil huquq va fan sohasi sifatida amal qilishi uchun uning o'ziga xom metodlari bo'lishi talab etiladi.

Mehnat huquqining metodi – mehnat munosabatlarini huquqiy tartibga solishda qo'llaniladigan usullar va vositalar yig'indisi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 37-moddasidasi.
2. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi hujjat 30.04.2023 sanasi holatiga III bob 21-modda.
3. O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi hujjat 30.04.2023 sanasi holatiga III bob 30-modda.